

Květoslava Klímová
Ivana Kolářová

Čeština zajímavě a komunikativně II

pro 8. a 9. třídu

- Rozvíjení komunikativní kompetence
- Netradiční úkoly a cvičení s mezipředmětovým přesahem
- Komunikační a slohová výchova
- Prověřovací testy, náměty na pravopisná cvičení

Čeština zajímavě a komunikativně II

- Rozvíjení komunikativní kompetence
- Netradiční úkoly a cvičení s mezipředmětovým přesahem
- Komunikační a slohová výchova
- Prověřovací testy, náměty na pravopisná cvičení

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.

**PaedDr. Květoslava Klímová, Ph.D.,
PhDr. Ivana Kolářová, CSc.**

**ČEŠTINA ZAJÍMAVĚ A KOMUNIKATIVNĚ II
pro 8. a 9. třídu**

TIRÁŽ TIŠTĚNÉ PUBLIKACE:

Vydala Grada Publishing, a.s.
U Průhonu 22, 170 00 Praha 7
tel.: +420 234 264 401, fax: +420 234 264 400
www.grada.cz
jako svou 5691. publikaci

Odpovědná redaktorka PhDr. Alena Sojková
Sazba a zlom Radek Vokál
Návrh a zpracování obálky Antonín Plicka
Počet stran 336
Vydání 1., 2014

Vytiskla Tiskárna PROTISK, s.r.o., České Budějovice

© Grada Publishing, a.s., 2014
Cover Photo © allphoto.cz

ISBN 978-80-247-4120-8

ELEKTRONICKÉ PUBLIKACE:

ISBN 978-80-247-9546-1 (ve formátu PDF)
ISBN 978-80-247-9547-8 (ve formátu EPUB)

OBSAH

Úvodní slovo	11
I. PRAKTICKÁ ČÁST	13
1. Čeština a slovanské jazyky. Jazyky současné Evropy	14
1.1 Jazyky v Evropě	14
1.1.1 Slovanské jazyky	14
1.1.2 O dalších jazycích v současné Evropě	18
1.2 Český národní jazyk a jeho útvary	21
2. Nauka o slovní zásobě	28
2.1 Opakujeme	28
2.2 Slova přejatá	29
2.3 Význam slov	32
2.4 Slovo a sousloví	36
2.5 Vztahy významové souřadnosti, podřazenosti a nadřazenosti	38
3. Tvoření slov	40
3.1 Tvoření podstatných jmen	40
3.1.1 Tvoření podstatných jmen odvozováním	40
3.1.2 Tvoření podstatných jmen skládáním	44
3.1.3 Opakujeme	48
3.2 Tvoření přídavných jmen	49
3.2.1 Opakujeme	49
3.2.2 Tvoření přídavných jmen odvozováním	51
3.2.3 Tvoření přídavných jmen skládáním	55
3.3 Tvoření sloves	58
3.3.1 Odvozování sloves předponami	58
3.3.2 Odvozování sloves příponami	58

4. Tvarosloví.....	61
4.1 Co už umíme.....	61
4.2 Skloňování obecných jmen přejatých.....	68
4.2.1 Rozšiřující učivo	75
4.3 Skloňování vlastních jmen cizích	76
4.4 Slovesa.....	79
4.4.1 Slovesné tvary	88
4.4.2 Rozšiřující učivo	94
4.4.3 Přehled slovesných tvarů.....	95
5. Skladba.....	98
5.1 Věta jednoduchá	98
5.1.1 Větné členy základní	98
5.1.2 Věty jednočlenné. Větné ekvivalenty	103
5.1.3 Větné členy rozvíjející	108
5.1.4 Několikanásobné větné členy	123
5.1.5 Vyjádření záporu ve větě.....	127
5.2 Souvětí	129
5.2.1 Opakujeme.....	129
5.2.2 Souřadné spojení vět v souvětí. Souvětí souřadné.....	131
5.2.3 Souvětí složitá. Souřadně spojené věty vedlejší	133
5.3 Zvláštnosti ve stavbě věty.....	136
5.3.1 Vsuvka	136
5.3.2 Elipsa	139
5.3.3 Samostatný větný člen.....	141
6. Komunikační a slohová výchova	144
6.1 Vypravování.....	144
6.2 Popis	151
6.2.1 Popis prostý	153
6.2.2 Popis pracovního postupu.....	156
6.2.3 Popis děje.....	159
6.2.4 Subjektivně zabarvený popis (líčení)	162
6.2.5 Charakteristika	164
6.3 Výklad.....	167
6.4 Úvaha	171
6.5 Fejeton	175
6.6 Práce s informacemi.....	177

7. Klíč	181
1. Čeština a slovanské jazyky. Jazyky současné Evropy	181
1.1 Jazyky v Evropě	181
1.2 Český národní jazyk a jeho útvary	183
2. Nauka o slovní zásobě	185
2.1 Opakujeme	185
2.2 Slova přejatá	185
2.3 Význam slov	186
2.4 Slovo a sousloví	188
2.5 Vztahy významové souřadnosti, podřazenosti a nadřazenosti	189
3. Tvoření slov	190
3.1 Tvoření podstatných jmen	190
3.2 Tvoření přídavných jmen	195
3.3 Tvoření sloves	202
4. Tvarosloví	204
4.1 Co už umíme	204
4.2 Skloňování obecných jmen přejatých	206
4.3 Skloňování vlastních jmen cizích	207
4.4 Slovesa	208
5. Skladba	212
5.1 Věta jednoduchá	212
5.2 Souvětí	237
5.3 Zvláštnosti ve stavbě věty	243
6. Komunikační a slohová výchova	248
6.1 Vypravování	248
6.2 Popis	249
6.3 Výklad	251
6.4 Úvaha	251
6.5 Fejeton	252
6.6 Práce s informacemi	252

II. METODICKÁ ČÁST	255
1. Čeština a slovanské jazyky. Jazyky současné Evropy	257
1.1 Jazyky v Evropě	257
1.2 Český národní jazyk a jeho útvary	259
2. Nauka o slovní zásobě	260
2.1 Opakujeme	260
2.2 Slova přejatá	260
2.3 Význam slov	261
2.4 Slovo a sousloví	262
2.5 Vztahy významové souřadnosti, podřazenosti a nadřazenosti	262
3. Tvoření slov	263
3.1 Tvoření podstatných jmen	263
3.2 Tvoření přídavných jmen	264
3.3 Tvoření sloves	266
4. Tvarosloví	266
4.1 Co už umíme	266
4.2 Skloňování obecných jmen přejatých	267
4.3 Skloňování vlastních jmen cizích	268
4.4 Slovesa	268
5. Skladba	269
5.1 Věta jednoduchá	270
5.2 Souvětí	272
5.3 Zvláštnosti ve stavbě věty	272
6. Komunikační a slohová výchova	273
6.1 Vypravování	274
6.2 Popis	274
6.3 Výklad	275
6.4 Úvaha	275
6.5 Fejeton	275
6.6 Práce s informacemi	275

III. PROVĚŘOVACÍ TESTY	277
1. Čeština a slovanské jazyky. Jazyky současné Evropy	277
2. Slovní zásoba	279
3. Tvoření slov	282
3.1 Tvoření podstatných jmen	282
3.2 Tvoření přídavných jmen	284
3.3 Tvoření sloves	284
4. Tvarosloví	287
4.1 Co už umíme	287
4.2 Skloňování obecných jmen přejatých	289
4.3 Skloňování vlastních jmen cizích	292
4.4 Slovesa	293
5. Skladba	298
5.1 Věta jednoduchá	298
5.2 Souvětí	301
6. Slohová a komunikační výchova	304
IV. PRAVOPIS	307
LITERATURA	315
PŘÍLOHY	321
Příloha 1: Slepá mapa Evropy	322
Příloha 2: Fotografie staveb	323
Příloha 3: Nářeční oblasti v České republice	325
Příloha 4: Skloňování některých podstatných jmen přejatých – text na rozstříhání	326

Příloha 5: Origami	327
Příloha 6: Šťastné kočičí návraty	328
Příloha 7: Náhrdelník	329
Příloha 8: Fejeton	330

ÚVODNÍ SLOVO

Vážení kolegové, milí studenti,

publikace *Čeština zajímavě a komunikativně II* zahrnuje vybrané učivo 8. a 9. ročníku. Jak jsme uvedli v 1. díle, nejde o klasickou učebnici českého jazyka, ale úkolem publikace je sloužit jako „doplňěk“ k jakémukoli typu učebnice češtiny, tentokrát pro 8. a 9. ročník. Vycházíme ze základního kurikulárního dokumentu, *Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání* (RVP ZV). Důraz klademe především na rozvíjení komunikativní kompetence a zajímavé a netradiční úkoly a cvičení, které nabízejí možnosti aplikovat do výuky českého jazyka *Standardy pro základní vzdělávání* zaváděné do škol k 1. 9. 2013. Nabízíme vám některé nové a netradiční náměty a nápady, jejichž prostřednictvím by se žáci mohli zdokonalovat v plynulém, souvislém a kultivovaném vyjadřování (v projevu mluveném i psaném), a to ve škole i mimo školu. Pro zadávání úkolů jsme proto zvolily formu, která by měla u žáků komunikativní dovednost podporovat. Výběr zařazených ukázek je volen v návaznosti na právě probírané učivo v jiných předmětech, např. dějepise, zeměpise, přírodopise, ale také např. v matematice, fyzice, chemii aj., což umožňuje plynulý přechod k uplatnění mezipředmětových vztahů. Rozvoji komunikativní kompetence by měly pomáhat také úkoly zaměřené na práci s frazeologií, která je součástí všech kapitol a lekcí. V publikaci je zařazeno množství ukázek z tvorby domácích autorů, což by se mohlo stát pro žáky motivací k většímu zájmu o českou literaturu. Seznam všech zařazených ukázek, jejich autorů i dalších titulů a internetových zdrojů je zařazen v závěru publikace. Samozřejmostí je průběžné využití průřezových témat včetně multikulturní a mediální výchovy.

Vedle klasických vyučovacích metod a forem práce, jako je např. práce s internetem a odbornou literaturou, práce ve skupinách, různé poznámky a zajímavosti, jsou v tomto díle častěji zařazovány metody kritického myšlení a rozšířen je i jejich výběr, např. *I.N.S.E.R.T.*, *Učíme se navzájem*, *Vennovy diagramy*, *Čtyři rohy* aj.

Stejně jako v 1. díle je velký prostor věnován komunikační a slohové výchově, která je jak na základních školách, tak v nižších třídách gymnázií

stále hodně opomíjena, podceňována a také, jak ukazují výsledky výzkumu v rámci diplomových prací, na některých školách se téměř nevyučuje. Poskytujeme proto širokou nabídku zajímavých úkolů, které jsou zaměřeny na rozvíjení všech klíčových kompetencí, nejen komunikativní.

Obsah publikace by se dal shrnout do reklamního sloganu „VŠE V JEDNOM“:

- první část tvoří procvičování a upevňování jazykového a slohového učiva pro 8. a 9. ročník; v několika případech je zařazeno i učivo rozšiřující, které učitel vzhledem k individuálním zvláštěnostem žáků využít může, ale nemusí. Toto učivo je vždy označeno;
- další část je věnována metodickým pokynům, a to nejen k jednotlivým kapitolám, lekcím, ale i vybraným cvičením;
- součástí každé kapitoly je všestranný jazykový rozbor, který slouží jednak k upevňování a opakování již probraného učiva, jednak k procvičování učiva nového;
- samostatné kapitoly tvoří KLÍČ téměř ke všem zařazeným cvičením, prověřovací TESTY (i s klíčem) a NÁMĚTY na pravopisná cvičení a kontrolní diktáty. Publikaci obohacují také přílohy, které by žákům měly usnadnit plnění některých náročnějších úkolů.

Přály bychom si, aby vám, učitelům, nová publikace pomohla v každodenní náročné práci, a žákům, aby jednotlivé úkoly a nápady otevřely nový a zajímavější pohled na náš mateřský jazyk.

Autorky

I. PRAKTICKÁ ČÁST

1. ČEŠTINA A SLOVANSKÉ JAZYKY. JAZYKY SOUČASNÉ EVROPY

1.1 JAZYKY V EVROPĚ

1.1.1 SLOVANSKÉ JAZYKY

Práce ve skupinách

1. V které části Evropy leží Česká republika?

a) Zapište do mapy zkratky názvů států sousedících s Českou republikou. Poté doplňte neúplné věty (**příloha 1**).

Na východě Česká republika sousedí s _____.

Na severu Česká republika hraničí s _____ a s _____.

Na západě má Česká republika společnou hranici s _____, na jihu tvoří hranici s _____.

b) Napište jména států vyznačených na slepé mapě počátečními písmeny U, B, R.

c) Kterými jazyky se v jednotlivých zemích mluví? Které z těchto jazyků jsou slovanské?

Práce ve dvojicích

2. Vyhledejte na mapě státy Balkánského poloostrova. Víte, v kterých z nich se mluví slovanskými jazyky? Pokud si nevzpomenete, pokuste se vyřešit následující přesmyčky, a to bez ohledu na délku samohlásek.

Vzor: Snad **ti** nevaří ta **rušná** ulice? – **ruština**

a) **To na vaši** zahradu vběhl **chrt** od sousedů.

b) Podíváme se na **náš** starý strom s **brtí**.

c) **Doma tiše** sedí u **okna**.

- d) **Táhl** vozík a jeho **uši** zachytily zvuk skřípajících **bran**.
 e) Ztratil **nít slov** naší předchozí debaty.

3. Na území dnešního Německa při hranicích se severními Čechami leží území Lužice. Vyhledejte v encyklopedii nebo na internetu, které město je jeho centrem, a ukažte je na mapě. Víte, jak se nazývá slovanský jazyk, kterým obyvatelé Lužice hovoří?

Shrnutí

Vraťte se k mapě obsahující názvy států, v nichž se hovoří slovanskými jazyky, a rozdělte je podle toho, na které světové straně v Evropě leží.

Jazyky západoslovanské: čeština...
Jazyky východoslovanské: ruština...
Jazyky jihoslovanské: chorvatština...

4. Slova ve slovanských jazycích znějí často velmi podobně. Víte, co znamenají česky následující slova ze slovenštiny, polštiny a ruštiny? Pokuste se nejdříve poznat jejich význam bez pomoci slovníků.

Slovenský jazyk: fazuľa, hmla, mäso, šošovica, zajac.

Polský jazyk: poczta, szkoła, większy, zajac.

Ruský jazyk: jajco (яйцо), dom (дом), děvushka (девушка), čelovék (человек), mužčina (мужчина).

5. Čtěte pozorně následující text a během čtení si k němu dělejte poznámky podle uvedených značek. Každou informaci v textu označovat nemusíte. Volte pouze takové, které vám budou připadat zajímavé nebo důležité. Informace označujte hned **při prvním čtení**.

√	Udělejte na okraji textu „fajfku“, pokud informace potvrzuje to, co už víte.
+	Plus udělejte u informace, která je pro vás nová a zároveň důvěryhodná.
?	Pokud nějaké informaci nerozumíte nebo byste se o ní chtěli dovědět víc, udělejte otazník.

Nejstarší Slované patřili k rozsáhlé rodině indoevropských kmenů, jejich nejstarším společným jazykem byla pravděpodobně praslovanština. Měla nejbližší k jazykům baltským a ke starým jazykům germánským.

První zprávy o slovanských kmenech se dozvídáme od byzantských historiků a kronikářů z řecky psaných pramenů: Slované sídlili nad dolním Dunajem na severním pobřeží Černého moře, odtud se pak šířili na Balkánský poloostrov a do Ilýrie (tj. na část území dnešní Bosny a Hercegoviny, Černé Hory a severní Albánie, východně od Jaderského moře). Byzantské historické prameny hovoří i o slovanských kmenech v severovýchodní střední Evropě (tj. na území dnešního Polska), kterým se říkalo Veneti.

Další prameny píší o Slovanech sídlících v sousedství Rugiů a Noriků, tj. starých obyvatel Rakouska a Bavorska. Je pravděpodobné, že do oblastí za Dunaj se Slované šířili ze severu, na území dnešní Ukrajiny přicházeli od západu.

Do dnešních českých a slovenských zemí přicházeli Slované v 5. až 6. století, osídlovali oblasti v blízkosti vodních toků: dnešní Moravu, křídové tabule v Čechách, na Slovensku zabrali dnešní Zemplínsko a Podunajskou nížinu.

Informace byly převzaty z knihy
Dějiny Československa I/1 (do r. 1526)

Práce ve dvojicích

Vraťte se na začátek textu a znovu ho ve dvojicích projděte. Porovnejte, které informace jste si označili a který typ značek jste použili. Vzájemně si vysvětlete, proč jste si vybrali právě konkrétní informaci a proč jste použili právě tuto značku.

O informacích označených ? se poradte s ostatními.

a) Rozhodněte, jsou-li následující tvrzení pravdivá.

Tvrzení	Ano	Ne	V textu
Slované sídlili na pobřeží Černého moře.			
Slované osídlovali především západní Evropu.			
Ke slovanským jazykům patří také jazyky baltské.			
Slované sídlili také v blízkosti starých obyvatel Bavorska.			
O prvních Slovanech se dozvídáme z germánských pramenů.			

b) Rozhodněte, zda uvedené informace vyplývají, či nevyplynou z textu.

Tvrzení	Ano	Ne
Nejstarším jazykem Slovanů byla pravděpodobně praslovanština.		
Slované sídlili v Podunají.		
Někteří Slované přicházeli ze západní Evropy do dnešního Ruska.		
Za pravlast Slovanů byly považovány také Pripjatské bažiny na území dnešní Ukrajiny.		

c) Na území dnešní Moravy a západního Slovenska se už od 9. století rozkládal významný státní celek. Jak se jmenoval?

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Význam Velkomoravské říše pro dějiny slovanských zemí a dějiny Evropy.

6. Víte:

- Kteří dva významní učenci (věrozvěstové) přišli na toto území ve 2. polovině 9. století?
- Jak se nazýval nejstarší slovanský jazyk na území dnešní Moravy a západního Slovenska, který vytvořili? Znáte některá díla nebo překlady děl psané tímto jazykem?
- Jak se nazývalo první slovanské písmo? Jaký byl jeho význam pro některé slovanské jazyky v Evropě?

Ve cvičení 5 jsou slovenská a polská slova psána stejnými písmeny, která užívá čeština a většina dalších jazyků v Evropě – **latinkou**. U ruských slov je v závorce uvedena také jejich podoba psaná písmem užívaným ruštinou a některými jihoslovanskými a východoslovanskými jazyky. Říká se mu **azbuka** a vyvinulo se z cyrilice.

Původní cyrilice (z doby před rokem 900):

А Б В Г Д Ж З И К Л М Н О П Р С
Т Ф Х Ц Ч Ш Щ Ъ Ы Ь
Ѧ ѧ Ѩ ѩ Ѫ ѫ Ѭ ѭ Ѯ ѯ Ѱ ѱ Ѳ ѳ Ѵ ѵ

Současná azbuka:

а, б, в, г, д, е, ё, ж, з, и, й, к, л, м, н, о, п, р, с, т, у, ф, х, ц, ч, ш, щ, ъ, ы, ь, э, ю, я

Zapamatujte si...

Pro Čechy mohou být některá slova z jiných slovanských jazyků „zrádná“ a jejich nesprávné užití může způsobit i komické nedorozumění.

Patří k nim například:

z polského jazyka: prasa – <i>tisk, noviny</i> palić – <i>kouřit</i> sklep – <i>obchod</i> piwnica – <i>sklep</i> zachód – <i>západ</i>	ze slovenského jazyka: kúriť, zakúriť – <i>topit, zatopit</i> mäsiar – <i>řezník</i> pivnica – <i>sklep</i>	z ruského jazyka: krásnyj (красный) – <i>červený</i> krépkij (крепкий) – <i>pevný</i> čorstvyj chleb (чёрствый хлеб) – <i>tvrďý/starý chléb</i> život (жизнот) – <i>břicho</i> žizň (жизнь) – <i>život</i>
---	---	--

1.1.2 O DALŠÍCH JAZYCÍCH V SOUČASNÉ EVROPĚ

1. Poznáte, o které zemi se v ukázce hovoří? Doplňte do textu přídavná jména odvozená od jejího názvu. Nahradte tato vybraná přejatá slova slovy českými: diferenciace, populace, precizní, konto.

Obyvatelstvo tohoto státu mluví čtyřmi jazyky, ale i přes jazykovou a geografickou diferenciaci si _____ národ zachovává obrovský smysl pro jednotu. Hlavními jazyky jsou němčina, francouzština a italština, malá část populace hovoří rétorománštinou.

Pokud o tomto státě uslyšíte, určitě si vzpomenete nejen na dobrou mléčnou čokoládu, smetanové sýry a precizní hodinky, bezpečná bankovní konta, ale především na překrásnou přírodu. Země láká turisty nejen alpskými vrcholky, ale také 60 000 kilometry turistických a 3 000 kilometry cyklistických

tras. Pokud se v horách nevyhnete nepříznivému počasí, můžete využít některou ze 156 vysokohorských chat _____ turistického klubu.
Převzato z <http://www.svycarsko.com>, cit. 22. 4. 2013
 (Upraveno)

2. Karel Čapek byl nejen vynikající spisovatel, ale také rád cestoval. Poznáte, o kterých zemích píše? Vepište jejich názvy na vynechaná místa. Napovědět by vám měla slova zvýrazněná kurzivou.

Zjišťuji pokaždé s novým okouzlením, že přecházejí hranice státu upadám do nového světa, kde jsou jiné domečky a jiná řeč, jiní četníci, jiná barva půdy a jiná příroda. Po modrém konduktérovi přijde konduktér zelený. Za pár hodin bude vystřídán konduktérem hnědým. Říkám vám, je to jako tisíc a jedna noc. Po českých jabloních přijdou *braniborské* borovice na bílých písčínách... To je _____

Celé *Flandry* starého poety: země, která se nemohla roztáhnout se svými poklady a má je všechny v jedné kapse: milá _____. Maminka s dítětem na rukou, vojáček napájející koně, hospoda v údolí, komín a strašné věže průmyslu. Gotický kostel a železná tavnice, stádo krav mezi šachtami, všechno tu mají narovnáno jako ve starověském krámmě. Bůh sám ví, jak se jim to vejde.

Tak, a teď zase volnější prostory. To je _____, země olší, topolů a platanů, platanů a vinic. Stříbřitá zeleň, ano, zeleň stříbřitá je její barva; růžové cihly a modravé břidlice; lehounký závoj mlhy. Víc světla než barvy, *Corot*, ani človíčka na polích... vínečko z *Touraine*, vínečko z *Anjou*, vínko *Balzacovo* a víno pana hraběte de la Fére... věžička, údolí *Loiry*. Černovlasé ženy v černých šatech. Jakže, teprve *Bordeaux*?

_____ Měl bych na tomto místě vylicit mnohé jiné, například dějiny *Madridu*, vyhlídku na *Manzanares*...

Karel Čapek: Výlet do Španěl
 (Upraveno)

- Kterým českým slovem nahradíte cizí názvy konduktér a poeta?
- Víte, kterým jazykem / kterými jazyky se hovoří v Belgii?
- Koho nebo co pojmenovávají vlastní jména v textu: *Corot*, *Balzac*, *Touraine*, *Anjou*, *Bordeaux*, *Loira*?
- Co je tavnice? Význam slova poznáte, určíte-li jeho základové slovo a slovo tvorný prostředek.

Práce ve dvojicích

3. Napište co nejvíce dalších slov, která jsou tvořena stejným slovotvorným prostředkem jako tavrína, a rozdělte je do dvou skupin. Podle čeho jste je rozdělili?

Dějepis

Prohlédněte si obrázky v **příloze 2**. Který z kostelů je gotický? Svůj názor zdůvodněte.

4. Jazyky, kterými se mluví v zemích z cvičení 1 a 2, patří do dvou velkých jazykových skupin. Které další jazyky doplníte do skupiny s němčinou a které do skupiny s francouzštinou?

Připíše je do tabulky. Názvy jazykových skupin poté doplňte do prvního řádku.

Jazyky:	Jazyky:
němčina	francouzština

5. Víte, které jazyky patřily v Evropě k nejstarším a s kterými se spojuje původ evropské kultury a vzdělanosti? Napovíme vám: období jejich největší slávy se nazývá antika.

Neznáte-li odpověď ani teď, pomohou vám následující skryvačky:

A řeč ti najednou dochází. Netelefonovala ti naše babička?

6. Ještě před Slovany pobývaly na našem území některé keltské kmeny. Od názvu jednoho z nich se odvozuje název českých zemí Bohemia (lat. Boiohaemum). Znáte jeho jméno? Pokud ne, vyhledejte informaci na internetu.

Čeština spolu se slovanskými, ale i dalšími jazyky (germánskými, románskými, keltskými, řečtinou ...) tvoří velkou skupinu **jazyků indoevropských**. Tento název napovídá, že k nim patří kromě jazyků evropských také některé jazyky z Asie, zejména

hindština. Máte-li rádi knihy o záhadách, dozvíte se velmi zajímavou informaci od autora jedné z nich:

„Čeština nemá s žádným neslovanským jazykem tolik společných slov jako se sanskrtem. *Táta* je v sanskrtu *tata*, *bratr* – *brathar*, *sestra* – *svastra*, *lup* – *lup*, *plavati* – *plovati*, *smrt*, tedy *morena*, se řekne *marena*. *Dva*, *tři*, *čtyři* jsou *dva*, *tri*, *čatur*, *sto* je *sata*...“

Arnošt Vašíček: *Nedobytná šifra*

Sanskrt byl starým jazykem vzdělcům v asijské zemi, jejíž jméno najdete ve skrývačce:

Návštěvníky ekologické výstavy nejvíce lákal u nás málo známý tamarind i exotické ovoce z Asie.

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Práce ve skupinách

7. Rozdělte se do čtyř až pěti skupin. Každý připomene dvě evropské země, které navštívil. Vzpomenete si, kterým jazykem / kterými jazyky se v nich hovoří? Kterým jazykem jste se v těchto zemích snažili porozumět a v kterých situacích jste měli největší problémy?

Podělte se ve skupině o zkušenosti a řekněte, které znalosti a schopnosti v dorozumívání se cizím jazykem byste u sebe chtěli zlepšit.

Který cizí jazyk / které cizí jazyky kromě angličtiny znáte a které byste se v budoucnu chtěli naučit?

Multikulturní výchova

Hovořili jste se již s cizincem, který se učí česky nebo se snažil česky mluvit? Vzpomenete si na svoje problémy s dorozumíváním se s cizinci a navrhněte, jak můžete cizinci komunikaci v češtině usnadnit.

1.2 ČESKÝ NÁRODNÍ JAZYK A JEHO ÚTVARY

Výchova k občanství

Vysvětlete význam slova národ. Které znaky jsou společné těm, kteří národ tvoří?

1. *Doplňte následující text. Pokud si nevíte rady, využijte nabídku.*

Jazyk, kterým hovoří příslušníci národa, se nazývá **jazyk** _____.
Tvoří jej několik **jazykových útvarů**.

a) Jazyk, kterým mluvíme a píšeme ve škole při vyučování a který používáme na veřejnosti, je **jazyk** _____. Měl by se užívat také v novinách a televizi.

b) Dodnes se v některých částech naší republiky, např. v Podkrkonoší a Podještědí, v okolí Domažlic, na střední Moravě hlavně v oblasti, která se nazývá Haná, na východní Moravě např. v okolí Strážnice, Kyjova, Hodonína a ve Slezsku se setkáme s nespisovnými jazykovými útvary, kterými mluví zejména příslušníci starší generace. Tyto útvary se nazývají _____.

Аналогично 'языку' 'народу' 'нации' 'культуре'

2. *Prohlédněte si mapu České republiky s přibližným vyznačením hranic nářečních skupin. Dokážete do znázorněných oblastí doplnit jednotlivé nářeční skupiny?*

Poznámka: Názvy měst slouží v mapě jako orientační body.

středočeská • jihozápadočeská • východočeská a severovýchodočeská • středomoravská (hanácká) • východomoravská • slezskomoravská
(příloha 3)

Podle Encyklopedického slovníku češtiny

Kompetence k učení

3. *Ke které nářeční skupině byste přiřadili následující slova a spojení slov?*

a) *tatínkovo* kabát, *smíl sa* (smál se), *hdyby* (kdyby); b) *mlejn*, *wokno*, z *tý druhý strany*; c) *venkouskej* (venkovský), *dəržať* (držet), *vəlna* (vlna), *lepčí* (lepší); d) *tře* (tři), *mlén* (mlýn), *móka* (mouka), *nésó* (nejsou), *růža*; e) *múka* (mouka), *súsedama*, *ležál* (ležel), s *našú* (s naší); f) *smít se* (smát se), *stryc* /*stryk* (strýc), *ruža* (růže)

4. *Poznáte, z kterých nářečí pocházejí následující ukázky? Pomoci vám mohou zvýrazněná slova, nebo i jméno autora knihy.*

a) A dobře **sa** u tetky Kubaňovéj posedělo a chutno pojedlo, lebo **izba** byla dycky **čisťučká** jak kaplička. **Duchny** na lůžkách **bilučké** jak sníh, narovnané až do stropu, svatých obrázků plná zed' a kachle na peci sa enom ligotaly.
(...)

Tetka zrovna utírali prach ze skleněného příklopu na Panence Marii Hostýnské a zalévali muškáty za vyšíványma firhačkama, dyž učili vrznút dvérca. Vyšli do síně a v ústrety **sa** jím **derú** s velikú řečú stará žebračka Frgálka, známá klebetnica a dohazovačka, kerá si „**namluváním**“ přivydělávala.

Podle Zdeňka Galušky

b) Máry stírala podlahu a meditovala o novém nájemníku. **Venkouskej** dřič se nezapře. Na práci až chamtivej, jako by z toho broulení do lejster čekal sklizeň. Ždímajíc hadr zahleděla se oknem do nebes modra. Za léta střídání pánů v tomhle pokojíku z toho mám takovej rozum: tam nahoře, odkud sypou na zem vtipný semínko, jsou tuze vysoko a nedohlídnou, co kam padá. Do **chudýho** baračistě nasypou mírku a **vostane** to planý jak semeno na skále, protože – málo naplat – živnou pro študia je tatíkova plná šrajtofle. Nadaná hlava **vostane** jak zakopanej poklad a z těch pak rostou zbytečný **muderlanti** a rebulanti. V **lepším** případě spolkne takovýho arcibiskupskej seminář, a proto je po farách tolik vlasteneckejch hlav a špatnejch farářů.

Podle Marie Kubátové

c) „Jsou pan starosta doma?“

„Ale **hde!**“ – zazní úsečně, a vtom už jsou dveře znovu přiřaženy a závorou zastrčeny touže hbitostí kočky, jakou nám byla otevřena předsíní svatyně starostovy.

Stojíme zaraženi a nasloucháme, co se uvnitř děje. Dolétají k nám zvuky rozmluvy – patrně paní starostové s dívkou.

„**Hdo** je tam, Ančo?“ – „Chlap.“ – „**Keho** hledá?“ – „**Stréca.**“ – „Řeklas, že **nésó** doma?“ – „Řekla.“

Nezbývalo ovšem než uchýlit se k hospodě, kde se hemží všechno jako ve včelíně. Mineme kovárnu, v tom vyletí z hospody šerha – celý bez duše.

„Hej, **kovářo**, – – **tře rane** za pana podmistra: Vendelin Nejezchleba!“

Podle Otakara Bystřiny

5. Spisovný jazyk a nářečí existují u všech národních jazyků v Evropě. Český národní jazyk však má vedle spisovného jazyka a nářečí také jazykový útvar, který se vyvinul ze středočeských nářečí. Přečtete výrazně a hlasitě uvedenou ukázkou a řekněte, jak se tento jazykový útvar nazývá.

No takže to je k té práci se soubory. Další takovej docela zajímavěj bod, a někdy docela užitečnej, je prohledávání nebo vyhledávání možná by byl takovej hezčí název, kterej rovnou by více říkal, vo co de, jo? Vy samozřej-

mě velice často jste něco psali a potom se vám prostě znelíbil nákej termín, nebo jste třeba shledali, že jste psali třeba LeibniTZ a rozhodnete se každého LeibniTZE přeměnit, no, to vlastně je bod, kterej budeme dělat až potom.

Jana Hoffmannová a kol.: Mluvená čeština v autentických textech

Převedte instruktáž o užívání počítače do spisovné češtiny a porovnejte s původní podobou. Které tvary slov jste změnili?

Kompetence komunikační

Jindra tvrdí, že v uvedené situaci je tento jazykový útvar užitý vhodně. Eva tvrdí, že ne. Čí názor podpoříte a proč?

6. *Přečtěte si, co o tomto útvaru píše Jan Chloupek, a doplňte na vynechaná místa chybějící přídavné jméno.*

_____ čeština je naše zvláštnost. Obzvláště pro cizince, který si předplatil návštěvu matičky Prahy, pobyt u jihočeských rybníků (s výhledem na Hlubokou) a jen o málo kratší pobyt v Plzni kvůli plzni. Zdá se mu pojednou, že se učil česky ze špatných nebo alespoň zastaralých knížek – slyší-li kolem sebe právě onu _____ češtinu.

Jan Chloupek: Knížka o češtině

Ačkoliv je obecná čeština považovaná za rozšířený dorozumívací prostředek, měla by být i nadále užívána **pouze** v soukromé komunikaci, nikoliv při vyučování, ve veřejných projevech, ve sdělovacích prostředcích a při jiných oficiálních situacích.

Osobnostní a sociální výchova

Kultivované mluvené i písemné vyjadřování přiměřené situaci patří k zásadám slušného chování a ohleduplného jednání každého z nás. Předpokládá i schopnost zvolit jazykové prostředky takového útvaru našeho národního jazyka, které jsou pro danou situaci vhodné.

7. *Poznáte, kdo je asi vypravěčem následující ukázky? Vyhledejte slova, která do spisovné češtiny nepatří, a nahraďte je spisovnými.*

Antónie mi zkazí i nemoc. Když si ji představím, mám po náladě a vytahuju zemák. Šprtám jako blázen, i když to všechno už dávno znám. Dopředu. Ale ani tak to nemám betonový, protože je nespravedlivá a zákeřná. Například písemky nám nikdy neukáže, jenom nadiktuje známky. Kincelce dá samo-

zřejmě jedničku, protože její máma je Antóniina spolužačka. Já schytala trojec a nevím proč. Bezpečně jsem měla všechno dobře.

Klára Jarunková: Jediná

8. *Poznáte, pro kterou profesi jsou charakteristická slova vytištěná kurzívou?* Paní Dobiášová nedošla ještě ani ke dveřím *dvojáku*, když se dokořán otevřely už dříve pootevřené dveře, a sestra křikla na kolemjdoucího zřízence s vozíkem: „Rudlo, pojed sem, odvezeš maníka *na špínu*.“

A pak šlehla jako bič ostrá poznámka primářova: „Nepouštějte ty *háky*, paní kolegyně! Až budete operovat sama, tak se přesvědčíte, jak je důležité na operované místo dobře vidět.“ Dívka přitáhla *háky*, ale neudržela se, aby nezabránila stékající slze.

Český národní korpus SYN;
úryvky z knihy Jaroslav Dietl: *Nemocnice na kraji města*

9. *K nejznámějším slangovým slovům patří výrazy ze sportu. Dokážete přiřadit k vysvětlení významu v levém sloupci správné slovo ze sloupce pravého?*

bod získaný přímo z podání (volejbal, tenis)	<i>eso</i>
překážky na běžecké dráze (atletika)	<i>kanár</i>
skok o tyči	<i>ležka</i>
střelba vleže (biatlon)	<i>plůtky</i>
ukončený set, v němž jeden z hráčů (jeden z týmů) nezískal ani bod	<i>tyčka</i>

Dějepis – Literární výchova

Připomeňme si s autorkou významné osobnosti z historie, které se zasloužily o rozvoj českého jazyka i české literatury.

A tak přecházel pokojem a mapoval si slyšitelnost zvuků: u hraničky materiálů, zadané profesorem A. V. Šemberou pod heslem „Jak postoupila česká jazykověda od Dobrovského do současnosti a zda v té době pokročili také čeští spisovatelé ve správnosti jazyka“ se strašidlo jakoby zachechtalo. Jakési záškuby a nic dál. Jazykové reformy Jana Husa také zvuky obešly obloukem a minuly bez valného zájmu. Zato u otázky z české literatury po básních Rukopisu královédvorského se zvuky jaksí zabydly.

Marie Kubátová: Arcidědkové

Ke jménům Jan Hus a Josef Dobrovský připojme ještě jméno J. A. Komenský. Seřadte tato tři jména chronologicky podle doby, ve které jejich nositelé žili. Jako prvního uveďte nejstaršího z nich.

10. Víte,

- kdo z uvedených tří měl zásluhy na zjednodušení pravopisu, tj. nahrazení sprežkového pravopisu pravopisem s diakritickými znaménky?
- kdo z nich zastával názor, že v nejnižších ročnících tehdejších triviálních škol by se mělo vyučovat v mateřském jazyce?
- kdo z nich vydal v 19. století Německo-český slovník?

Jazykový rozbor

Asi v první polovině prvního tisíciletí našeho letopočtu se slovanské kmeny **začaly** stěhovat ze své „pravlasti“. Impulz k tomuto stěhování dal zřejmě velký pohyb jiných etnik zvaný stěhování národů. Slované **opouštěli** nejen svou pravlast, ale také staré životní zvyklosti a obyčeje založené na rodově kmenové společenské struktuře a prvobytně pospolném způsobu života.

Dušan Šlosar, Radoslav Večerka a kol.:
Spisovný jazyk v dějinách české společnosti
(Upraveno)

1. Zopakujte si, která území v Evropě byla v 1. tisíciletí osídlena Slovany. Kde sídlili Slované na území dnešní České republiky a Slovenska?
2. Vysvětlete rozdíl mezi praslovanštinou a staroslověnštinou.
3. Ve kterých státech Evropy se i dnes hovoří slovanskými jazyky? Ke které části slovanských jazyků patří čeština? Které slovanské jazyky jsou češtině nejbližší?
4. Vysvětlete význam slov *národ*, *etnikum*.
5. Ve kterém významu je v textu užito slovo *kmen*? Které další významy může mít toto slovo?
6. Který neslovanský kmen pobývajících na našem území dal svým jménem podnět ke vzniku názvu našich zemí – *Bohemia*?
7. Nahradte slovo *impulz* českým synonymem.
8. Uveďte příklady některých slov podobně znějících v češtině a v jednom dalším slovanském jazyce.

9. Proč se některým slovům stejně nebo podobně znějícím v češtině a dalším slovanském jazyku / dalších slovanských jazycích říká „zrádná slova“? Uvedte příklady.
10. Odůvodněte pravopis zvýrazněných slov v textu.
11. Vysvětlete, kterým slootovorným postupem je utvořeno slovo *pravlast*. Jaký význam dává slootovorný prostředek utvořenému slovu?

2. NAUKA O SLOVNÍ ZÁSOBĚ

2.1 OPAKUJEME...

Práce ve skupinách

Myšlenková mapa

1. Vezměte si tužku a papír a запиšte vše, co vás v souvislosti se slovní zásobou napadne. Pojmy, které spolu úzce souvisejí, spojte rovnou čarou. Výsledky ve skupině si vzájemně srovnajte.

2. Připomeňte si:

- Slova, jejichž význam známe a která také aktivně užíváme, tvoří slovní zásobu _____.
- Slova, jejichž význam známe, ale s kterými se setkáváme při poslechu nebo čtení textu a která sami aktivně neužíváme, tvoří slovní zásobu _____.
- Ke slovům pasivní slovní zásoby patří také ta, která se užívají málo nebo neužívají vůbec, protože buď byla nahrazena novějšími, nebo se se skutečností, kterou pojmenovávají, v současnosti již běžně nesetkáváme.
- Tato slova patřila do slovní zásoby starší češtiny, dnes jim říkáme slova _____ nebo _____.

3. Mezi zastarávající nebo zastaralá patří i slova následující. Dokážete k nim doplnit synonyma ze současné češtiny?

ztéci (např. hrad, skálu), láce, díti, apotéka/apatyka

4. Víte, jak říkáme slovům, která se užívají výhradně v psaných, především uměleckých textech? Napište synonyma ke slovům následujícím:

hoře, šalba, klání, chrabřý, ponurý, osiřet, záhy

2.2 SLOVA PŘEJATÁ

1. Přejatá slova v naší slovní zásobě mají různou frekvenci, některá se stala její pevnou součástí. Všimněte si, která z nich užil v následující ukázce Karel Čapek.

Jak vzniká divadelní hra

Tento naučný spisek by rád vyložil autorům, obecnstvu a koneckonců i kritice, jak vzniká divadelní hra a jakými proměnami jest jí projíti, než se vykouklí v slávě a skvělosti své premiéry. Nechceme podvodně předstírat, že divadlu rozumíme, pravda je, že divadlu nerozumí nikdo, ani lidé zestárlí na prknech, ani nejstarší ředitelé, ba dokonce ani referenti. Panebože, kdyby dramaturg mohl vědět, bude-li mít kus úspěch. Kdyby ředitel mohl předvídat, udělá-li kasu! Kdyby herec měl předem nějaké znamení, že to vyhraje! Pak, ano, pak by se divadlo dalo dělat stejně klidně a počestně jako truhlářství nebo výroba mýdla. Avšak divadlo je umění tak jako válečnictví a hazard tak jako hra v ruletě; nikdy se neví předem, jak to dopadne.

Generální zkouška je v teorii zkouška, kdy má být všechno „jako večer“, s dekoracemi, světly, kostýmy, líčením, zákulisními zvuky, rekvizitami a komparsy; v praxi je to zkouška, na které není pohromadě nic z toho.

*Karel Čapek: Jak se co dělá. Spisy XIII
(Upraveno)*

a) Vysvětlete co nejstručněji, ale výstižně význam přejatých slov.

dramaturg, premiéra, hazard, dekorace, kompars, rekvizita

b) Vysvětlete význam českých slov v textu.

kus, prkna, truhlářství

V českém jazyce a literatuře užíváme české termíny, např. *podstatné jméno*, *přídavné jméno*, *příslouce*, *sloh*, *sloka*, v odborných knihách se užívá též terminologie latinská.

Terminologie latinská je většinou mezinárodní. Její znalost může usnadnit učení cizím jazykům.

2. Spojte přejatá slova s vysvětlením jejich významu.

Slovo	Význam
adventura	aktualizace
comebak	druh počítačové hry
mainstream	hlavní proud
restart	modernizace, vylepšení
update	návrat po přerušení
upgrade	opakované spuštění

Kompetence komunikační. Rozšiřování slovní zásoby.**Práce ve skupinách**

3. Rozdělte se do tří- až pětičlenných skupin. Poté si vedoucí každé skupiny vylosuje jednu z možností uvedených v nabídce. Úkolem každé skupiny je napsat během určeného časového limitu co nejvíce slov cizího původu.

U každého slova určete, z kterého jazyka bylo do češtiny přejato. Nejste-li si jisti správností slova, jeho významem nebo původem, ověřte svoje řešení ve Slovníku spisovného jazyka českého nebo ve Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost.

Pak vytvořte společně tabulku, ve které slova rozdělíte podle toho, co pojmenovávají, a podle jazyka původu.

Příklad tabulky:

Význam/jazyk přejetí	Latina	Řečtina	Angličtina	Italština	Němčina	Francouzština	Jiné jazyky
názvy sportů							
názvy tanců							
názvy hudebních forem							
názvy stylu hry							
názvy oděvů...							

Nabídka: názvy sportů a sportovních her; názvy hudebních forem (*sonáta, symfonie* apod.), způsobu hry nebo zpěvu (*piano, forte...*), hudebních nástrojů; názvy oděvů a módních doplňků; názvy komunikačních přístrojů a médií, prostředků komunikace, technických úkonů (např. *reset, upgrade...*); názvy nemocí, lékařských úkonů, lékařských oborů.

4. Ve 14.–18. století byly do češtiny přejímány názvy řemesel z němčiny. Vysvětlete, co vyráběli nebo co dělali řemeslníci:

platněř/platnýř, helměř, konvář, mandlěř/mandlíř, šmelcůř/šmelcíř
Nevíte-li si rady, najdete slova ve Slovníku spisovného jazyka českého.

V nabídkách zájezdů cestovních kanceláří se někdy setkáme s nepříliš zdařilými překlady některých slov zejména z angličtiny: do češtiny tak pronikají např. výrazy *zakníhovat* s významem „zamluvit“, „objednat“, *překníhovat* ve významu „přeobjednat“, „změnit rezervaci“ (angl. book = a/ kniha; b/ rezervovat, zamluvit), *destinace* s významem „místo dovolené (též „cíl dovolené“), zcela běžně se užívá sloveso *kalkulovat* ve významu „spočítat“, „stanovit cenu“.

Domníváme se, že i v současné době by bylo vhodnější zájezdy *objednávat, rezervovat*, nikoliv *kníhovat*; nabízet nikoliv oblíbené *destinace*, ale oblíbená místa dovolené.

5. Slovo vytištěné kurzívou nahraďte vhodnějším českým slovem nebo spojením slov.

Turistům, kteří nemohli včas odletět, jsme lety *překníhovali*.

Malta je zároveň populární *destinací* pro ty, kteří se chtějí naučit lépe anglicky. Ceny zájezdů jsou *kalkulovány* na základě současných měnových kurzů.

Poznámka: Více se o významu a skloňování obecných vlastních jmen přejatých dozvíte v kapitole 4 **Tvarosloví**.

2.3 VÝZNAM SLOV

1. *Přečtěte si pozorně uvedený text a poté neúplné věty či souvětí doplňte.*

- Slova větev a haluz mají _____ význam, jsou to tedy _____. Stejný význam mají též slova hezký a _____, chladný a _____, louže a _____.
- Slova teplo a zima mají _____ význam, jsou to tedy _____. Opačný význam mají též slova světlo a _____ nebo tvrdý a _____.
- Mezi slovy *strom, stromek, stromeček, stromoví, stromkový* jsou vztahy slovotvorné. Všechna mají společný _____, jsou to tedy slova _____.

2. *Přečtěte výrazně a hlasitě následující ukázkou.*

Viktor Farkas v knize Nevysvětlitelné záhady nabízí ohromující případ:

„Hodiny v rohu čítárny časopisů Bosko Globe ukazovaly tři hodiny ráno, když se žurnalista Byron Sonne náhle probudil ze spánku.

Hlava ho brněla ze strašné vize, která ho vzbudila. Příšerné dojmy naplňovaly jeho mysl, jako by sám právě byl součástí krutého dění.

Výkřiky nešťastníků, kteří se řítili do vířícího oceánu, mu zněly v uších. Proudly roztavené skály stékaly z hory a pohřbívaly pod sebou farmy, vesnice a lidi. Obrovská exploze vrhla celý ostrov jako titánský sloup ohně, kouře a země proti nebesům. Tam, kde ještě před okamžikem ležel skvoucí ostrov, se uzavřely kypící mořské vlny.

Arnošt Vašíček: Nedobytná šifra

Poznámka: Globe – [gloub], Byron – [bajrɔn], Sonne – pravd. [soni]

Doplňte na vynechaná místa vhodná slova odlišná od slov v původním textu tak, aby význam zůstal stejný.

Viktor Farkas v knize Nevysvětlitelné záhady nabízí _____ případ:

„Hodiny v rohu čítárny časopisů Bosko Globe ukazovaly tři hodiny ráno, když se žurnalista Byron Sonne náhle _____ ze spánku.

Hlava _____ ze strašné vize, která ho vzbudila. Příšerné dojmy naplňovaly jeho mysl, jako by sám právě byl součástí _____ dění.

Výkřiky nešťastníků, kteří _____ do _____ oceánu, mu zněly v uších. Proudly roztavené skály stékaly z hory a _____

pod sebou farmy, vesnice a lidi. Obrovská exploze vrhla celý ostrov jako titánský sloup ohně, kouře a země proti nebesům. Tam, kde ještě před okamžikem ležel _____ ostrov, se uzavřely _____ mořské vlny.

V terminologii různých oborů se užívají často synonymní termíny české a termíny cizího původu. Oba jsou většinou správné a mohou se vzájemně zaměňovat (viz již 2.1.2).

3. Z každé z následujících skupin slov vypište to, které k nim nepatří. Poté vysvětlíte, proč jste se tak rozhodli.

- a) drobný, malý, nepatrný, mohutný
- b) dřímat, klimbat, usínat, bdít
- c) tuhý, tvrdý, měkký, pevný
- d) skvoucí se, krásný, omšelý, úžasný
- e) bouřit, kypět, vzdouvat se, klesat
- f) výkřik, řev, šepot, jekot

4. Přečtete si samostatně ukázkou od J. Šmída. Podle čeho pojmenoval vypravěč tvary, které tvořily vrcholky borovic? Zamyslete se nad slovy, která jsou uvedena pod textem, a vyhledejte v ukázce slovo, které je antonymem všech slov v řadě. Lehký větřík přinášel ve slabých poryvech z lesa vůni pryskyřice a obracel trávu stříbrným rubem do klidného podvečera. Na západní straně stálo před lesem několik osamělých stromů, vysokých, starých borovic, a ty kreslily po obloze svými vrcholky tak charakteristické tvary, že jsem je všechny pojmenoval: Křivá, Falstaff (podle láhve), Smutná, Opuštěná a podobně. Les za nimi pomalu tmavěl. Později jeho stíny promodrají a ještě později úplně zčernají. Pokud na ně nedopadne měsíc. Skalní útesy přede mnou, vždy šedé, nabíraly na sebe se soumrakem zvláštní patinu stáří a osamělosti. Údolím putovalo slunce a každým paprskem, který do něho položilo šikměji, se jeho barva jako zázrakem měnila. Žlutá, zelená, modrá, červená, purpurová. Přelávaly se do sebe tak, že bylo nemožné je všechny odlišit a pojmenovat.

Jan Šmíd: Čisté radosti mého života

- a) silný, ostrý, výrazný
- b) veselý, radostný, bujarý
- c) bělat, zesvětlat,
- d) netypický, zvláštní, výjimečný

- e) hlučný, hlasitý
 f) odnášet, odfouknout
 g) mládí, dětství
 h) malý, nízký, drobný

5. Které z uvedených slov můžete užít ve všech větách?

a) karta, klíč, kniha, poukaz

Můžete platit v hotovosti nebo
 Celý večer jsme hrály
 Dveře se otevírají elektronickou

} _____

b) koruna, mince, žezlo, cena

Někdy musíme počítat každou
 Symbolem panovnické moci bývala dřívě
 Pro javor je typická rozložitá

} _____

c) větev, list, kořen, kmen

Staré stromy mívají silné a pevné
 Rovnice může mít i dva
 U následujících slov určete jejich

} _____

d) oko, ucho, jazyk

Na polévce plavou
 Na punčoše mi utíká
 Mám asi nemocné jedno

} _____

Mám v botě potrháný

Pro angínu je typický také bíle povlečený
 Čeština je těžký

} _____

Vzpomenete si, jak se nazývá přenos pojmenování z jedné skutečnosti na jinou podle podobnosti ve tvaru, barvě nebo podle podobné funkce? Řešení najdete ve skryvačce.

Večerní vlak měl zpoždění, městská doprava jakbysmet a ForArch začíná už zítra ráno.